

Mehmed Mujezinović

TRI STARA ORIJENTALNA RUKOPISA U JUGOSLOVENSKIM ZBIRKAMA PREPISANA U IRAKU

U kolekcijama starih rukopisa na području Jugoslavije nalazi se i izvjestan broj kodeksa na arapskom, turskom ili perzijskom jeziku, koji su nastali ili prepisani u većim islamskim kulturnim centrima: Meki, Medini, Kairu, Bagdadu, Carigradu i drugim mjestima. Ovakve knjige importirane su u naše krajeve na više načina, a prije svega nabavkom pojedinaca. Osim toga, Muslimani iz naših zemalja održavali su tokom vjekova veze sa islamskim svijetom, bilo da su pojedinci odlazili na naukovanje u spomenute centre, bilo da su odlazili na hadžiluk ili u trgovinu kao i drugim poslovima, pa su i takvi sa sobom donosili i dobavljali i knjige.¹⁾

Među takvim importiranim knjigama nailazimo i na veoma vrijedne raritete, pa čak i unikate pojedinih djela.

Za ovaj naš prilog odabrali smo, kako se to i iz naslova vidi, tri do sada nama poznata stara rukopisa, prepisana u Iraku.²⁾ Sva tri ova primjerka predstavljaju vrijedne rukopise sa više aspekata.

Prije svega tu imamo rukopis Kur'ana, danas star 729 godina po novoj eri, ili 751 hidžretsku godinu. Naime, ovaj rukopis je nastao 647. (1249/50) godine, a prepisao ga je Muhamed ibn Muhamed Širazi, u Mosulu. Primjerak je iluminiran lijepom perzijskom ornamentikom sa naslovima nekih sura u kufskom uglastom pismu. Ovaj primjerak je ujedno najstariji do danas evidentirani rukopis Kur'ana u našim krajevima.

Nadalje, prepis poznatog komentara Kur'ana El-keššaf, od Zamahšerije, višestruko je vrijedan. Prepis ovog rukopisa nastao je u poznatom islamskom sveučilištu Mustansiriji u

1) O zbirkama orijentalnih rukopisa u Jugoslaviji vidi opširnije: Kasim Dobrača, Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu, Sv. I, Sarajevo 1963., (uvodni dio Kataloga dat je i na arapskom jeziku); H. Mehmed Handžić, El-gewherul-etna fi teragumi 'ulemai we šu'arai Bosna, Kairo 1349. (1930).

2) Svakako da u tim zbirkama i bibliotekama kao i u posjedu privatnih lica ima još djela koja su prepisvana i nastala u Iraku, što će se ustanoviti kada ovi rukopisi budu kataloški obrađeni.

Bagdadu, i to 29 godina nakon osnivanja ovog sveučilišta. Rukopis je prepisan iz autografa djela, a u Ribatu Seade izvršeno je njegovo kolacioniranje sa autografom. Djelo je dovršeno i kolacionirano 1262. godine po n. eri.

I konačno, djelo s područja arapske sintakse "El-wafiye fi šerhil-kafiye", prepisano je 757. (1356) godine, na također poznatom starom sveučilištu Nizamija u Bagdadu.⁵⁾ Prema tome, navedeni rukopisi predstavljaju vrijedne raritete, a sada evo o njima kataloških podataka sa zapisima njihovih prepisivača.

Posljednje dvije stranice Mushafa prepisanog 647 = 1249/50. g.

- 3) Mustansirija se nalazi u istočnom dijelu Bagdada, na obali Tigrisa, kraj mosta Džisri-šuheda. Podigao ju je abasovički halifa Mustansir-billah. Njezina izgradnja je trajala sedam godina, od 625. do 631. h. (1227. do 1233.) godine, a zauzima površinu od 4826 m². Na tom poznatom islamskom sveučilištu izučavale su se razne znanosti. Njezina biblioteka je imala preko 80.000 knjiga, a pored ostalog ovo sveučilište je imalo i svoju bolnicu i apoteku. U obnovljenoj zgradi Mustansirije danas su smješteni razni eksponati islamske kulture i umjetnosti.
- 4) O ribatu, zvanom "Ribati Se'ade" vidi: Mustafa Dževad, Er-rubutul-Bagdadiye we eseruha fis-sekafetil-islamiyye, Sumer, sv. X, Bagdad 1954., str. 249.
- 5) Medresa Nizamija u Bagdadu spadala je među najpoznatija islamska sveučilišta u svijetu, čiji osnivač je Nizamul-mulk Kivvamuddin ebi 'Ali et-Tusi (um. 485. = 1092. g.). Nizamija je podignuta 459. (1066/67) za vladavine Alp Arslana, čiji vezir bijaše Nizamul-mulk. Na ovom sveučilištu su predavali poznati naučnici kao što su: Ebu Ishak eš-Širazi, Ibni Sabbag, Ebu Muhammed el-Gazali, Muhammed et, Taberi i dr. O Nizamiji vid. Dr Mustafa Gewad, El-medresetun-nizamiye bi-Bagdad, Sumer, Bagdad 1953., sv. 9, str. 317-342.

Veličina 13 x 10 cm. Rukopis je pisan na žućkastom tanjem papiru starijom jednostavnom vrstom neshi pisma. Ajeta su rastavljena pozlaćenim tačkama. Dvije stranice ispred unvana su u potpunosti ukrašene perzijskom ornamentikom na plavoj podlozi, a slijedeće dvije stranice, na kojima su ispisane prva i početak druge sure, ukrašene su lijevim unvanima u više boja. Naslovi sura su ispisani uglastim kufskim pismom. Daljnje stranice teksta obrubljene su zlatnom debljom i crnim tankim linijama. Povez kožni, sa utisnutim ukrasima na vanjskim dijelovima korica i na preklopu.

Na posljednjoj stranici rukopisa je slijedeći zapis prepisivača:

"Zahvaljujući Allahu, uz Njegovu pomoć, dovršio pisanje ovog Mushafa Muhammed, sin Muhammeda, sina eš-Širazije, u Mosulu, godine šest stotina i četrdeset i sedme. Zahvalan Uzvišenom Allahu i uz salavat na Muhammeda i njegov rod 647" (= 1249/50).

Ovaj manuskript Mushafa je, dakle, danas star 729 godina po n. eri, ili pak 751 hidžri godinu. Ujedno je, koliko nam je poznato, ovo najstariji do danas evidentirani primjerak rukopisa Mushafa na području Jugoslavije.

Rukopis se nalazi u vlasništvu Uzeira Dizdarevića, penzionera u Bijelom Polju (Crna Gora). Vlasnik o porijeklu primjerka zna samo toliko da ga je njegova majka donijela sa sobom u ovu porodicu.

O ovom rukopisu vidi: M. Mujezinović, Natpis na nišanu Hafiz Saliha Gaševića u Bijelom Polju, Takvim za 1973. (1392-93) godinu, izdanje Izvršnog odbora Udruženja ilmije u SR BiH, Sarajevo 1973., str. 134-137.

Puni naslov komentara Kur'ana, zvanog El-Keššaf ili Tefsiry-Keššaf, je Ei-Kešša-fu 'an hakaiki et-tenzii ve 'uyunui-ekawili fi wuguhit-tewil, što ga je napisao Ebul-Kasim Garullah Mahmud ibn 'Umer ez-Zamahšery, umro 538. (1143). Pisanje djela je dovršio kod Ka'be (u Meki), u ponedjeljak 23. rebiul-ahira 528. (20. II 1134) godine.

Ovaj prepis (ima svezak VI i VII) sadrži tumačenje od početka 34. sure (Sebe) do kraja Kur'ana.

328 lista, veličine 25,5 x 13 cm, pisan starinskim neshi pismom, krupnim i čitkim, mjestimično vokaliziranim. Naslovi sura lijepo i krupno ispisani. Papir tamnobijeli, deblji.

Na posljednjoj stranici ovog rukopisa je slijedeća bilješka prepisivača:

"Prepisivanje cjelokupnog djela Ummul-Keššaf-a dovršio, prepisavši djelo iz autografa, neka je na njegova autora božja milost, ponizni rob (božji) Bila', ibn Muhammed, ibn 'Ali et. Turqmeny e/-Qaziqy, dvadeset i osmog mjeseca zilhidže šest stotina i šezdesete godine (= 18. XI 1262. po n. e.), u medresi Mustansiriji, neka je blagoslovljena duša njezina osnivača, uz zahvalnost Allahu na njegovim blagodatima, i uz pozdrav na božjeg vjetrovjesnika Muhammeda, posljednjeg pejgambera, kao i na njegov čisti rod i ashabe. Pisano pravopisom uvaženog šejha, učenjaka, pobožna čovjeka, specijaliste Ebul-Fadila Isma'ila, ibn Musa er-Rumije, neka ga Allah podari korisnim znanjem, po kojem će se vladati, kao i prepisivača, njegove roditelje i sve muslimane, a Allah je najmilostiviji.

Cjelokupno djelo Keššafa je kolacionirano (sravnjeno) sa autografom, čiji autor je kapacitet Garullah ebil-Kasim Mahmud, ibn 'Umer ez-Zimahšery, neka ga Allah obaspe svojom dobrotom i zadovoljstvom i neka ga nagradi za njegova dobra djela. Kolacioniranje dovršeno u Ribatu Se'ade, u zalazak sunca jedanaestog safera šest stotina šezdeset i prve godine (= 25. XII 1262. po n.e.). Hvala Allahu i neka je blagoslov na našeg gospodina Muhammeda i njegov rod".

Rukopis se danas nalazi u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu, a ovamo je prenesen iz Karađoz-begove biblioteke u Mostaru.⁶⁾

Rukopis je obrađen u Katalogu arapskih, turskih i perzijskih rukopisa Gazi Husrev-begove biblioteke, od Kasima Dobrače, sv. I, Sarajevo 1963., str. 149.

- 4) Ovaj rukopis mogao bi biti upravo onaj primjerak Keššafa što ga je zavještao sam Karađoz-beg, Naime, u vakufnami spomenutog dobrotvora, datiranoj sa početkom ramazana 977. (7.II-16.II 1570) godine, među knjigama koje vakif zavješta za svoju poznatu džamiju u Mostaru, naveden je i jedan primjerak komentara Kur'ana poznatog pod imenom Keššaf, od autora Garullaha. Osim Keššafa Karađoz-beg je uvakufio još i ove knjige:

- Sedam u kožu povezanih i potpunih Mushafa, lijepo pisanih i namijenjenih onima koji će u njima učiti. Napominjemo da se jedan lijep rukopis Kur'ana i danas čuva u džamiji spomenutog dobrotvora u Mostaru.
- Komplet od trideset džuzeva Mus-hafa, u kožnim povezima.
- Komentar Kur'ana od Kadi Beydawije.
- Šir'atul-islam od Bursewije.
- Rječnik Ahtary.

Ove knjige su svakako začetak Karađoz-begove biblioteke, čiji bogati fond knjiga je svojevremeno prenesen u Gazi Husrevbegovu biblioteku u Sarajevu.

Posljednja stranica rukopisa djela EL-KEŠŠAF, prepisanog 660/1262. godine u Mustansiriji u Bagdadu, sa zapisom prepisivača Bilal ibn Gebraila Turkmeni

Djelo El-wafiye fi šerhil-Kafiye napisao je Ruknudin Muhammed Esterabady (um. 715 = 1315. god.). To je djelo komentar na El-Kafiye sa područja arapske sintakse od autora Ibn Hagiba (um. 646. = 1249. god.).

Ovaj prepis ima 195 lista, veličine 21 x 12 cm, pisan na debljem bijelom papiru, jednostavnim nesh pismom. Prvih šest lista dopisano drugom rukom. Rukopis nije povezan.

Na posljednjoj strani iza teksta djela je slijedeći zapis prepisivača:

"Dovršeno (prepisivanje) knjige, uz pomoć Gospodara koji prašta (grijehe), u petak jedanaestog ševala sedam stotina pedeset i sedme godine, rukom slabašnog božjeg roba — potrebnog njegovom oprost — Ahmeda, sina Jezidova, sina 'Abdulaha Koy Key-luyi, neka Allah učini njegovo stanje dobrim, u časnoj medresi Nizamiji u Bagdadu. Neka mu je oprošteno".

Dakle, prepisivanje je dovršeno 11. ševala 757., što odgovara 7. oktobru 1356. godine po n.e.

Ovaj rukopis se danas nalazi u Biblioteci Mehmed-pašine džamije u Prizrenu.

Na prvoj praznoj stranici rukopisa obilježena su slijedeća imena njegovih vlasnika:

Siwasy Hafiz Hamdije,

Nekog Hifziye i

Hafizudina ebu 'Abdillah Muhammed Emina, sina Tekiyudina ebi Hamida, sina Šejh 'Isamudinova, iz Mosula.

O ovom rukopisu vidi: M. Mujezinović, Kolekcija orijentalnih rukopisa Biblioteke Mehmed-pašine džamije u Prizrenu, Starine Kosova i Metohije II-III, Priština 1963, str. 200.

*Prva stranica rukopisa djela EL-WAFIYE FI ŠERHI EL-KAFIYE prepisanog 757/1356.
godine u Nizamiji u Bagdadu*

Posljednja stranica rukopisnog djela EL-WAFIYE Fi ŠERHI EL-KAFIYE prepisanog 757/1356. godine u Nizamiji u Bagdadu sa zapisom prepisivača Ahmed ibn Ebi Yezida Qoy Qey/ubiye.

*Strana rukopisa El-wafiye sa natpisima
i pečatima ranijih vlasnika.*

SUMMARY

THREE OLD ORIENTAL MANUSCRIPTS OF YUGOSLAV COLLECTIONS TRANSCRIBED IN IRAQ

In the libraries and collections of the old manuscripts, at the territory of Yugoslavia, there is a certain number of codexes in Arabic, Turkish and Persian languages originated from or transcribed in larger cultural centres, such as Mecca, Medina, Cairo, Bagdad, Istanbul and others. Among these imported books we often find very valuable rarities even the unique items of certain books.

In this account the author prepares three of such manuscripts the copies of which originated in Iraq. These are manuscripts:

1. Transcription of Qur'an (transcribed by Mohammed Ibn Muhamed Širazi in Mosul 647/1249. The specimen of size 13 x 10, illuminated with beautiful Persian ornaments with titles of some chapters in Kufi angular letters.

2. Keššaf, commentary on Qur'an from the author Zamahšeri transcribed at the famous Islamic University Mustansirija in Bagdad in 660 (1262) by Bilal ibn Gebrail et-Turkmeni. The manuscript is transcribed from the autograph to which it was attached in 1262.

3. The manuscript of the work from the scope of Arabic syntax titled El-wafiye fi šesrhil-kafiye written by Esterabadija. It was transcribed by Ahmed ibn Yezid ibn Abdulah Koh-Keyluyi at the famous university Mustansirija at Bagdad in 757 (1356).